

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերձագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

սպասման է և տարածել նյութը ցանկացած մեդիայով կամ կրիչով
մեջբերել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

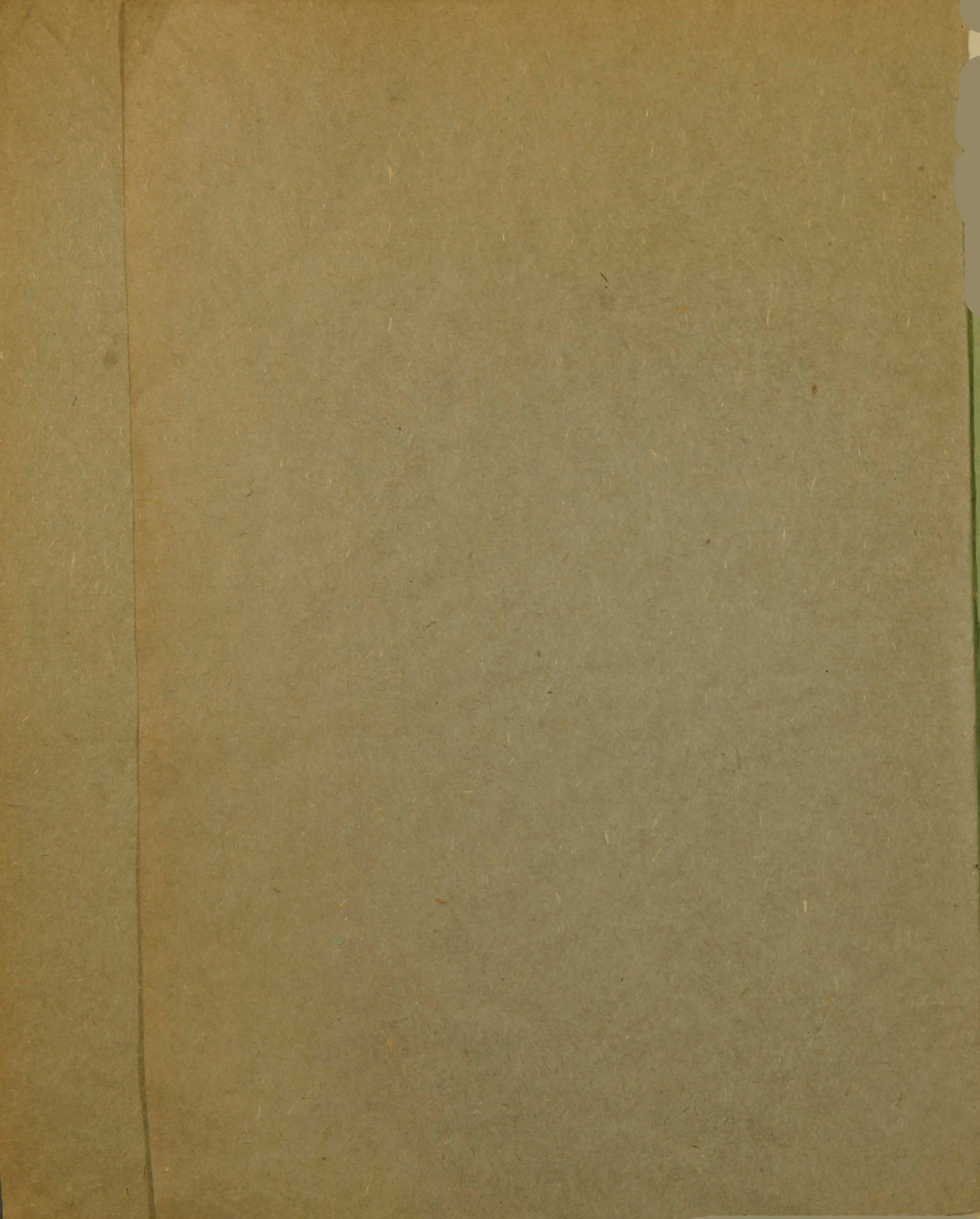
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

655
9-36

1932

655

2-36

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԱԾ ԻԶՄԻՐԵԱՆՑ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՂ 1912 Ի ՄՐՑԱՆԱԿԱԻ

2-36

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ 1512 — 1932

ՎԱՀՍՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ՎԵՆԵՏԻԿ

Բ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. — ՄԻԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ	16	Լուսատիպ պատկեր
2. — ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԳՈՒԼԵՑԻ	13	» »
3. — Հ. ԱՐՄԷՆ ԲԱԴՐԱՏՈՒՆԻ	6	» ⁶ »
4. — Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԶԱՄՁԵԱՆ		

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ 7

1932

ԳՐԱՏՈՒՆ

ՎԱՀԱՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

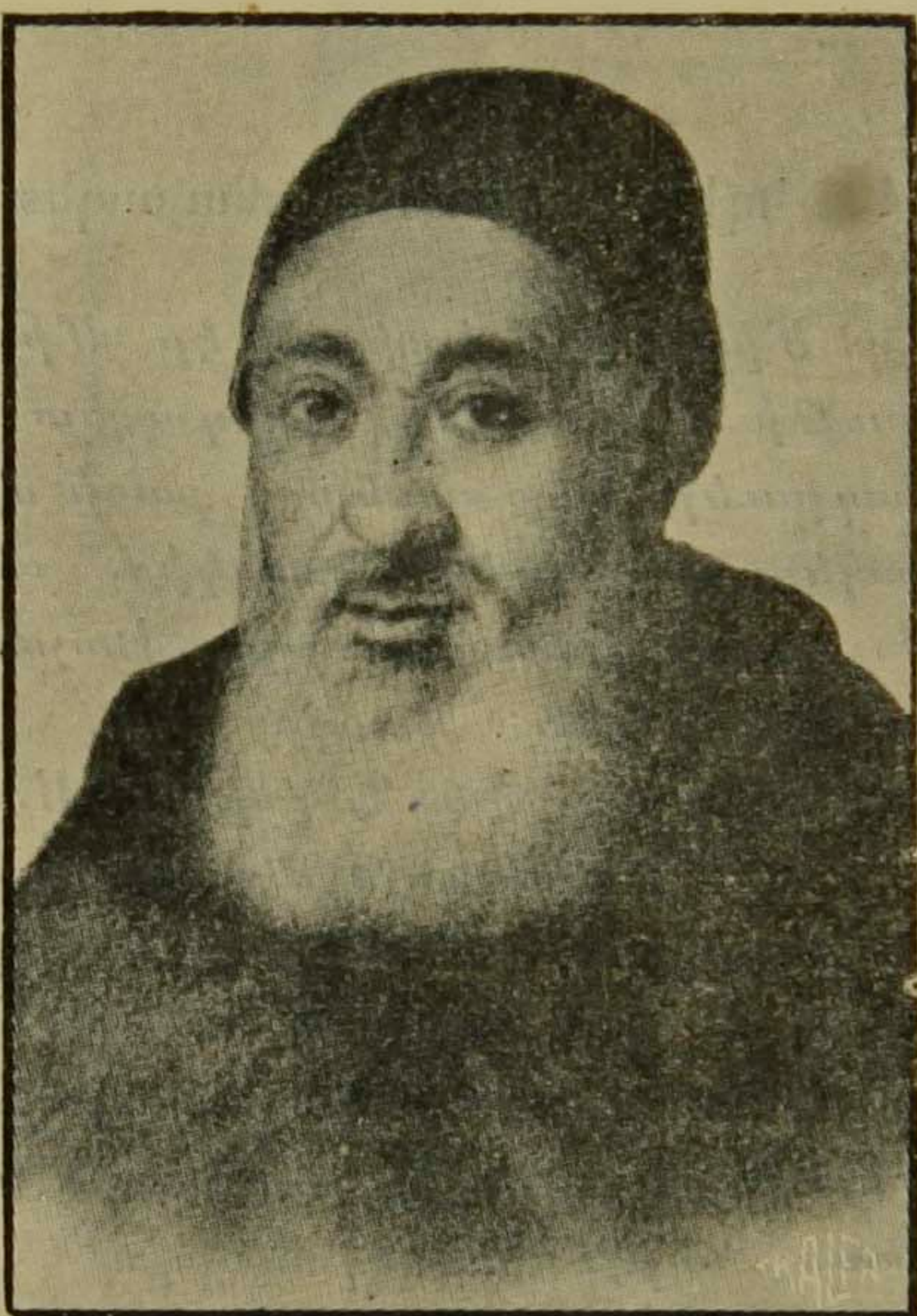
655
2-36

Տպագր. ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, 3, Միսան Սուլարէս

ՀԱՅ ՎԵՆԵՏԻԱ

ՄԽԻԹԱՐ ԱՐԲԱՅԱՅՐ

1676 — 1749

30 Մխիթար Արբաշայր Մեբաւսացի
(առնուած Մխիթար զրբէն)

Նշանաւոր դէմք մը, իր հանճարով, յամառ գործունէութեամբ և տառապած տեսակ տեսակ չարչարանքներով և հուսկ ուրեմն կարողացած հիմնել Մխիթարեանց Մխարանութիւնը, օգտակար հանգիստնալով Հայ Ազգին և գրականութեան, ահա այդ դէմքն է Մխիթար Արբաշայր, որ ծը-

31 Յովհաննէս Կորնարոյ
Դուքս Վենետիկոյ

նած է Սերաստիոյ մէջ 1676 Փետրուար 7ին:

Հայրն էր Զէրչի Մանուկենց Մահաեսի Պետրոս, արուեստով փերեզակ:

Հինգ տարեկան էր երբ քահանայէ մը ուսմունք սովորեալ, 10 տարեկանին երկու քոյրերէ դաս տանել

Յիշատակարան 7

Հայ Վենետիկ Բ

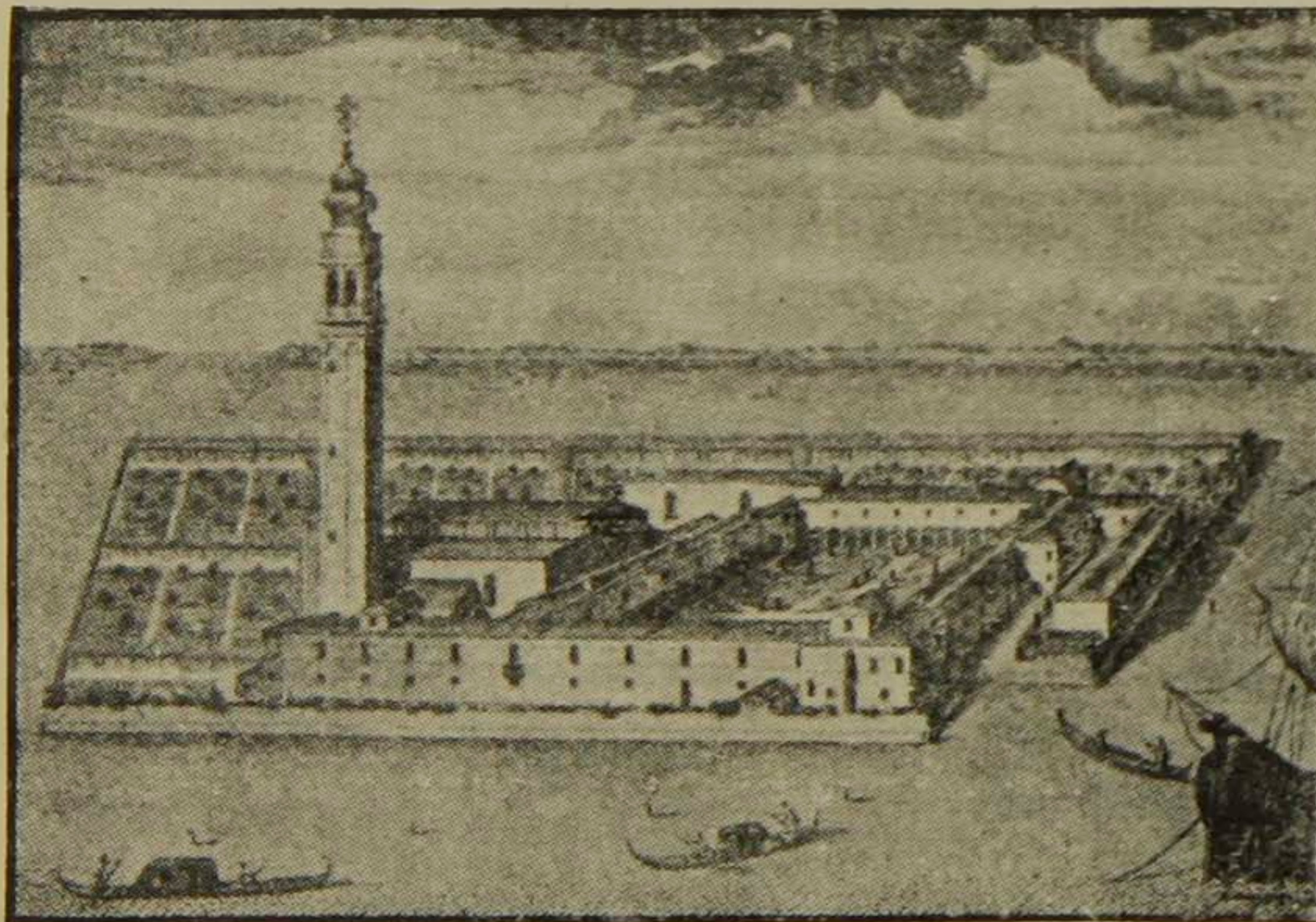
6944

սկսաւ և 15 տարեկանին Միքայել Եպիսկոպոսի քով սարկաւագ եղաւ և միասին էջմիածին գնաց:

Մխիթար չի կրնալով տոկալ էջմիածնայ վանքին խստամբեր կեանքին հարկադրուեցաւ փախչիլ Սեւանայ կղզին, ուր քիչ ատեն մնալէն ետք անցաւ Բասէնի վանքը ու ուսումնասիրեց ձեռագիրները և Քաղկեդոնի ժողովին վրայ ծանօթութիւններ ըստացաւ: տարիուկէսէն անցաւ Սեբաստիա 1693ին և գնաց Բէրիա, անկէ Հռոմ երթալու համար ելաւ Կիպրոս ուր հիւանդանալով և հալածուելով վերադարձաւ Բէրիա, անտեղէն գնաց Սեբաստիա ուր վարդապետ ձեռնադրուեցաւ 1693 ին Կեսարացի Սահակ եպիսկոպոսէն:

32 Ս. Ղազարի նախկին վիճակը

33 Ս. Ղազար նորոգուած Մխիթար Աբբայի

34 Կղեմէս ԺԱ. Քահանայապետ

Մխիթարի փափաքն էր Միաբանութիւն մը հիմնել, վարդապետ ձեռնադրուելէ ետք ունեցաւ քանի մը աշակերտներ իրեն համակիր: անցաւ Պօլիս ուր ջանաց համոզել Խաչատուր աստուածաբան վարդապետը, բայց չյաջողեցաւ: Հոն Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ կը քարոզէ և ժողովուրդէն մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ իր քարոզները:

Իրեն դէմ հակառակութիւններ տեսնելով, ձգեց Պօլիսը Կարին գնալ, յետոյ նորէն վերադառնալով Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ թէ քարոզիչ եղաւ և թէ Միաբանութիւն մը հաստատեց: Սակայն Հայոց Պատրիարքը հակառակեցաւ իրեն՝ իր կաթողիկ գաղափարներուն համար, որով Մխիթար ստիպուեցաւ նորէն թողուլ Պօլիսը և երթալ Մետոն բերդաքաղաքը 16 աշակերտներով միասին, առանց դրամի, աղքատ, զրկուած վիճակի մէջ, մինչև որ Կղեմէս ԺԱ. Պապը վաւերացուց իր գործը 1712 ին և կոչուեցաւ Աբբահայր:

ԱՃԱՇՈՒՆՉ
Գ Ի Ր Ք

ՀԱՅ ԵՒ ՆՈՐՈՑ ԿՏԵԿԵՐԵՆԵՑ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԱՆԹՈՆ ԵՒ ԵՆԵՑԵՆ ՄԵՐՈՑ
ԵՒ ՏԵՐԵՐՏԵՐԵՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԵՑ
ՉՈՐ ՉԿՆԵՐԱՐԵՑ ԻՆՉՄԱՆ

(Երկ. ՏԵ. 1666. և ի թիւին Հայոց. 1825. հրատարակ. ՏԵ (Կոնստ. Հայոց Կաթողիկոսի գլխավորելով և տնօրէնելով ի տնօրէնացւոյ. նաեւ համակարգող հետեւց քոյն անտալից Երեւոյ աւաններ կարգելով են իրանոյ վրդապի երանանցւոյ. և առաջով ապագայութիւն ի լոյս անեալ)

Իսկ այժմ նոյն լաւագոյն թղթովք, անուանագոյն պատկերք, գեղեցկագոյն ծաղկաբոյք, զգուշագոյն սրբագրութիւն, և բոլորէք ծախիւք վերստին ապագայութիւն ի լոյս անեցեալ.

Ընթատարբուի և ընթիւ ՏԵ Սիմեոնայ Կրիստոս Սերաստացւոյ լոյս Հայր կոչեցեալ.

Դ. Ժառ. Թեմաքիւն ԼՂ. Իւր. Կոզմա Թեմաքիւն Իւրեղեցւոյ.
(Երկ. ՏԵ. 1711. և ի թիւին Հայոց. 1825. (Կոնստ. 15.)
Դ. Հայրապետութիւն Երեւոյն Հայոց Կաթողիկոսի.

Ի ԱՆԵՆԵՏԻԿ ՔԱՂԱՔԻ
Դ ՏԵՐԱՆԵՐ ԸՆԴՈՒՆ ԳՐԱԹՎԻ
ՀԱՐԱՐԵՆԵՐ ԵՒ ԵՆԵՑԵՆ

35 Աստուածաշունչի Ա. էջը

Մխիթարի գլխաւոր աշակերտները եղան Պօլսեցի Հ. Եղիա և Հ. Մանուէլ: 1815 ի իր Միաբանութիւնը կը փոխադրէ Վեհտիկ ուր իրեն կը յատկացուի Ս. Ղազարի աւերակ կղզին որ 1717 էն կսկսի բարեգործութիւնը —

Աղքատ ու թշուառ այլ յորատե միջոցներով 30 տարի անխնայ աքնցաւ ու կատարեալ գործ մը եւեւան բերաւ և արդարեւ Մխիթարեան Միաբանութիւնները մինչև հիմա հաւատարիմ իրենց Արքայօր գծած ուղիին կընթանան և օգտակար դարձած են Հայ ազգին և գրականութեան, հասցուցած բազմաթիւ աշակերտներ, բացած ամէն կողմ դպրոցներ, և այս ամէնը Մխիթարի հաստատամտութեան շնորհիւ:

Մխիթար 34 տարի կառավարեյ իր հիմնած վանքը ի Ս. Ղազար, լայնօրէն աջակցութիւն գտնելով Կղեմէս

36 Աստուածաշունչի Բ. էջը

ԺԱ. Քահանայապետէն (1700 - 1721) և Բենետիկոս ԺԴ. Քահանայապետէն (1724 - 1730) նաև Վենետիկի երկու Դուքսերէն Ճիովանոյ Կոռնարայ և Ալոյիս Սեպաստիանոս որոնց արտակերները զետեղել կարեւոր նկատեցինք:

Իր գրական գործունէութեան և շինարարական աշխատութեանց միացուց նաև հրատարակչական գործը, արդէն Պօլսոյ մէջ 1700 ին Հոկտեմբեր ամսոյն զանազանաց գրութիւնները և թարգմա՛ ութիւնները տպագրել տուած է իր վրայ առնելով տպագրական ծախքը և սրբագրութիւնները, սակայն անունը ծածկուած է գրելով «սրբագրութեամբ ումեմն չնչին բանասէր» այս հրատարակութիւններն են Գեմաղիի նմանութեան ձեւով աղօթագիրք մը, Մեկնութիւն յայտնութեան և Երգ երգոցի, որոնք տպուեցան Ոսկան Վարդապետի տպարանին մէջ որ Պօլիս փոխադրուած էր և էջմիած-

Գ Ի Բ Բ Ի Ն Ե Ն Դ Ո Յ
ՈՐ ԲՈՏ ԵՐԵՎԱՆԻ ՈՅՆ
ԵՍԲ ԲԵՐԵՍԵ

ԻՄԱՊԵՐԱՆԵ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՈՅՆ
ԵՍԲ ԲԵՐԵՍԵ

Ինչպէս որ Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը: Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը: Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը:

37 Աստուածաւանդի Գ. էջը

Նի Ս. Սարգիսի տպարան տնունը կը կրէր:

1715 թ. հոգիւ Վենետիկ ոտք կոխած տպեց Ալեքսանդր Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի տպարանին մէջ:

1722 թ. Թեոփոսեանց Դէմէտրի տպարանին մէջ տպեց Գիւրգ առաքինութեանց և Մոլոթեանց երկու գրքերը:

Յետոյ տպագրեց նաև Մատթէի Մեկնութիւնը, Հայկազեան Բաւարանը և 1733 թ. ալ Աստուածաշունչը: Երբ որ իր հրատարակութեանց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ, թէ թարգմանութեան հարազատութեամբ և թէ տպագրական մաքրութեամբ:

Այս մեծ աշխատութիւնը 1735 Նայեմբերին աւարտեցաւ, իր յիշատակարանին մէջ Մխիթար կը գրէ «անկարելի է նկարագրել գրչով թէ՛ որպիսի ջանք, փոյթ, հոգ և աշխատութիւն»:

Ինչպէս որ Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը:

Գ Ի Բ Բ Ի Ն Ե Ն Դ Ո Յ
ՈՐ ԲՈՏ ԵՐԵՎԱՆԻ ՈՅՆ
ԵՍԲ ԲԵՐԵՍԵ

Ինչպէս որ Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը: Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը: Երեւանի յայտնաբերուած թանկագին քանդակներէն մէկն է Ստեփաննոս Բ. Բերսեանի կողմէն 1715 թ. Երեւանի մէջ պատրաստուած զարդանշան մը:

38 Աստուածաւանդին էջ մը

Թիւն յանձն առինք կրել Աստուածաշունչի տպագրութեան համար, որպէս զի վրիպակներ չը սպրդին... Վանքին մէջ 6 անձինք որոշած էին, անձ մ'ալ տպարանին մէջ, սրբագրութեանց ուշ գնելու համար և իւրաքանչիւր տպագրութեան թերթ 5 - 6 անձինք աչքէ կ'անցունէին, իսկ թուղթին, պատկերաց, ծաղկագրերուն և գորգերուն համար ծախքը գրեթէ կրկնապատիկ եղաւ: Մտխուց մեծագոյն մասն հղաւ պղնձէ պատկերներուն համար. ոչ միայն անոնց փորագրութեան, այլ և առանձին տպագրութեան համար: Բայց ես բնաւ ծախուց ծանրութեան չհաշեցայ, ալ բնական է որ ազնիւ և գեղեցիկ պատկերազարդ տպագրութիւն մ'ունենանք Աստուածաշունչը և ասով ազգիս հոգեւոր օգուտ մը և բարի ծառայութիւն մը ըրած ըլլամ»:

Ինչպէս կը տեսնեն մեր ընթերցող-

41 1600ին Վենետիկ տպուած
Լատիներէն գիրք մը.

բողոքած է ներկայացնել Մխիթարը,
այդ ընդարձակ գործէն և ուրիշ աղ-
բիւրներէ օգտուեցանք պատրաստելու
համար սոյն հակիրճ կենսագրականը:

1719 Սպրիլ 27 եօթանասուն և
չորս տարեկան հասակին մէջ Մխիթար
վախճանեցաւ և թողուեցաւ Ս. Դա-
զարու եկեղեցւոյն մէջ, իր գործը տե-
ւական դարձաւ և 1901 ին տօնուեցաւ
երկհարիւրամեայ յօբելանսը:

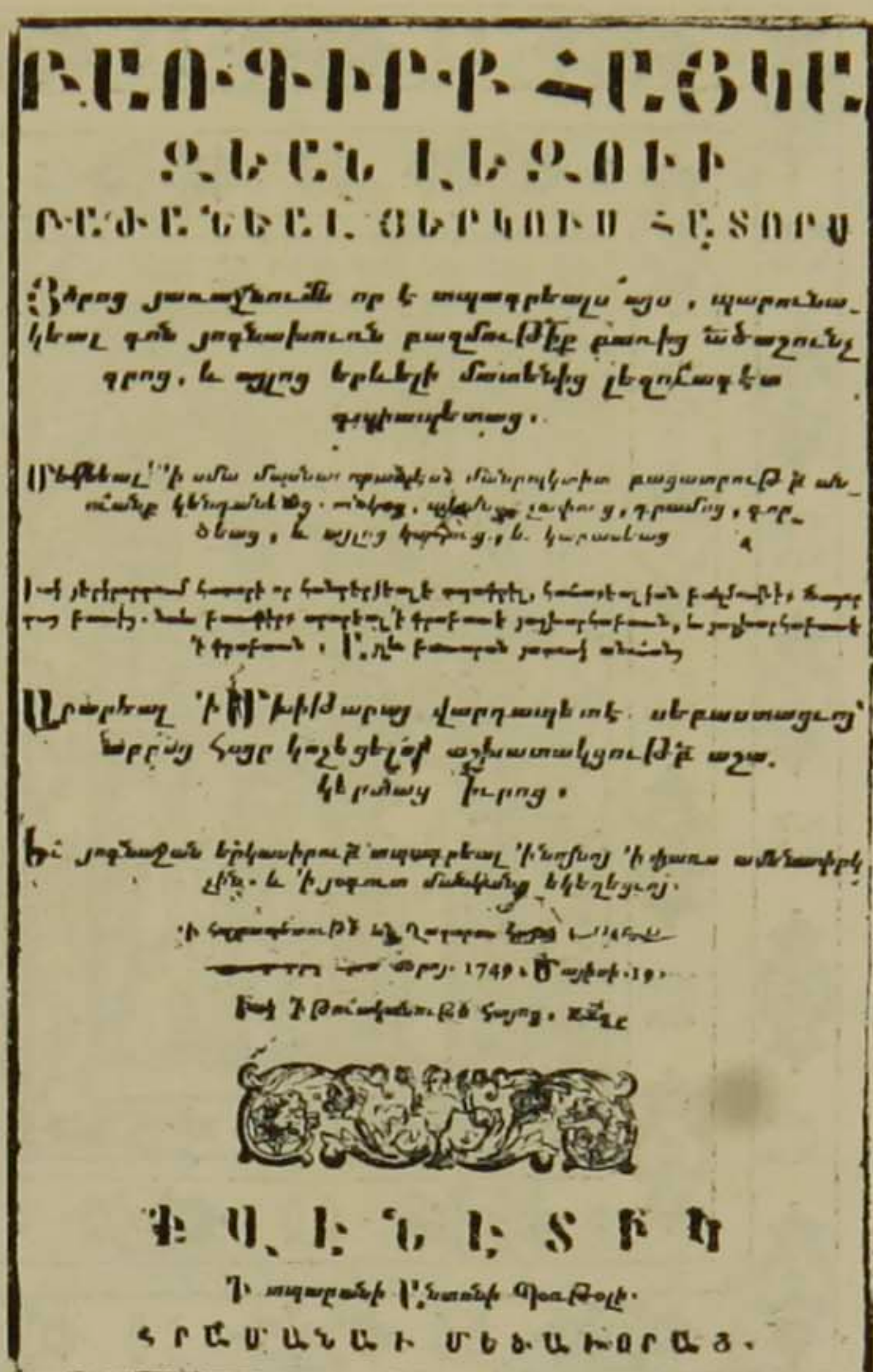
Մինչև ցարդ Վենետիկ առաջնա-
կարգ դիրք կը գրաւէ Հայ գրական-
նութեան մէջ, ու կը մտղթենք որ
երկու Միաբանութիւններն ալ Վենե-
տիկ ու Վիեննա երկար ժամանակներ
պահեն իրենց գոյութիւնը. Հայ աղ-
գի մտաւորական յառաջդիմութեան
համար:

42 Ալուիս Սեբաստիանո
Դուքս Վենետիկոյ

43 Բառագիրք Մխիթար Աբբայի Ա. եջ

44 Բառագիրք Մխիթար Աբբայի
Բ. Էջ

45 Բառագիրք Մխիթար Աբբայի
Գ. Էջ

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԳՈՒԼԵՑԻ ՈՐԴԻ ԳՈՒԼՆԱԶԱՐԻ

1629 — 1695

(ՏՊԱՐԱՆ “ՎԵՆԵՏԻԱ” 1687 - 1695)

Ծնած է 1629ին Ագուլիսի մէջ
և զաւակն է Գուլնազարին:

Ազնիւ ու ազգասէր անձ մը եղած
է և երեւելի հանդիսացած ժամանա-
կին իր ազգօգուտ գործունէութեամբ
որ կ'սկսի 1653ին:

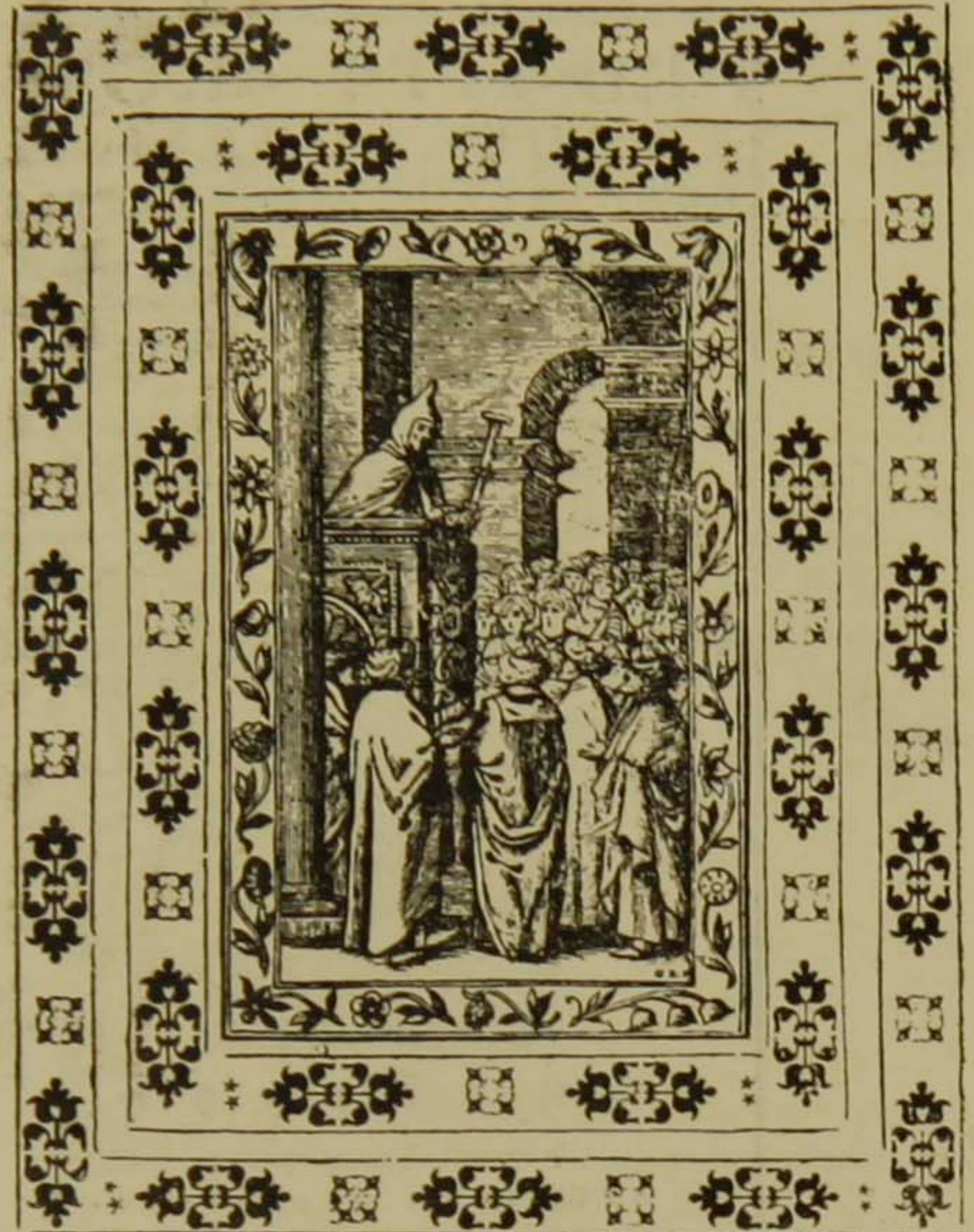
Ինք երեւելի վաճառական և բա-
րեսէր անձ մըն էր. Ս. Խաչ եկեղեց-
ւոյն շատ սպասներ նուիրած է և
Յայտմաւորք մը գրել տուած է Պալ-

սոյ մէջ 1676ին որուն համար 110 զըշ-
ծախսած է (ժամանակին կ'արժէ մօտա-
ւորապէս 500 ֆրանք), պայման դնելով
որ, ո՛վ որ ուզէ առնել կամ տպագրել
տալ, նշանակուած գնոյն համեմատ ե-
կեղեցւոյ անօթներ պէտք է նուիրել:

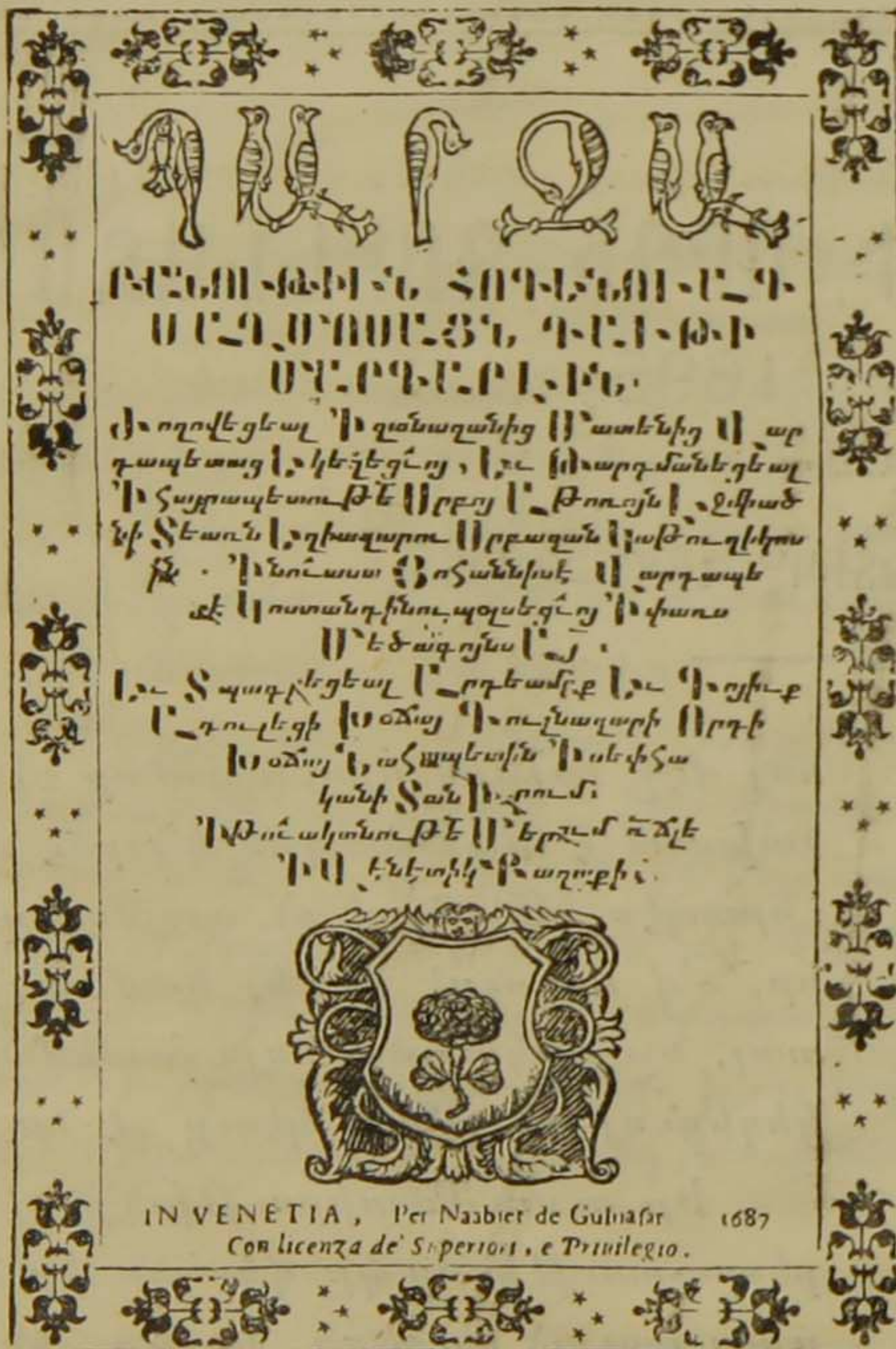
Իր ուսումնասիրութիւնը և բա-
րեպաշտութիւնը կը վկայեն իր տպա-
գրել տուած գրքերը որոնք են Դա-
ւանց բուղք (1695), գործակցութեամբ

46 Նահապետ Ագուլեցի
որդի Գուլնազարի

48 Պատրիարք կր Բարդէ Պօլսոյ
Գում Դաբուի Մայր եկեղեցւոյ
ամպիոնէն

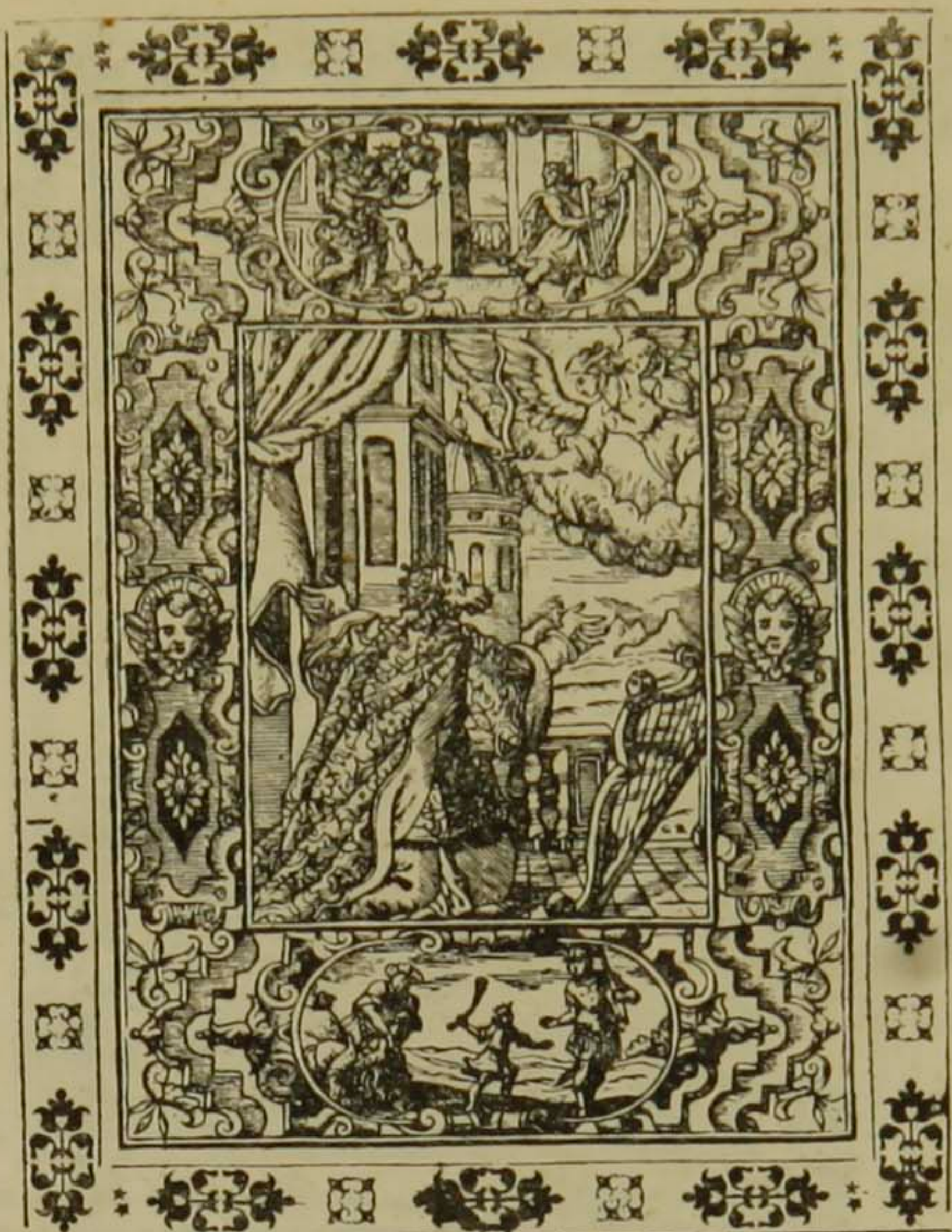
47 Պարգաբանութիւն

Ջուղայեցի Խարտաշէնց Պարոն Անտոնին. Պարգաբանութիւն Սաղմոսաց՝ (տես թիւ 47) Տ. Յովհաննէս վրդ. Պոլսեցւոյ ձեռքով (1687 սեպտ. 10) ուրուն մէջ կը գտնուի իր լուսանկարը (տես թիւ 46):

Սոյն երկու գրքերուն համար շատ դրամ ծախսեց Նահապետ Գուլնազար, գեղեցիկ տառեր ձուլել տալով հաստատեց նոր տպարան մը Վենետիկի մէջ՝ մատակարարելով տմէն պէտքերը:

Իրեն սպասաւոր Թումայի որդին, Ագուլեցի Մղտեսի Աստուածատուր մեծ ջանք և աշխատութիւն ունեցաւ տպարանին համար, օգնելով սրբագրութեան և միշտ ձեռնառու գտնուելով Յովհաննէս վարգապետին:

Նահապետը՝ իրեն գործակալ ըրած էր յիշեալ Աստուածատուրը և կտակով

49 Պարզաբանութեան գրէն նկարներ

51 Պարզաբանութեան գրէն նկարներ

նուիրած է անոր 40 ոսկի վենետիկ-
եան և իր հոգւոյն համար ալ կը պա-
տուիրէ քիչ օրւան մէջ երկու հազար
պատարագ ընել տալ որուն համար 500
տուքադ թողած է:

Ընդհանուր ժառանգորդ կը կար-
գէ իր թուները քերեֆիլայ և փեսոն
Առաքել՝ սրգւոյ Թեոսալիայ Ագուլեց-
ւոյ:

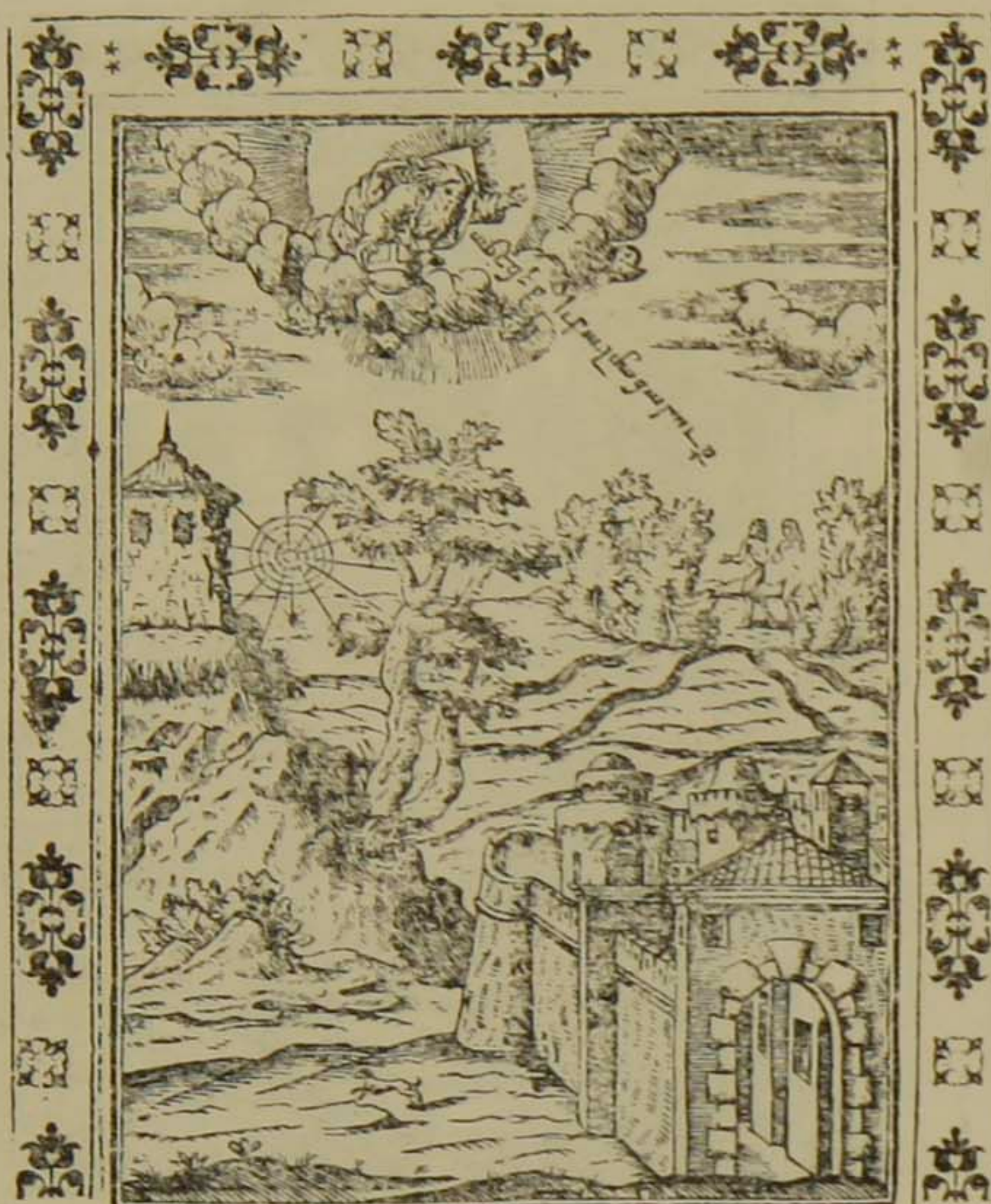
Թէեւ կը փափագէր Ս. Խաչ եկե-
ղեցւոյն մէջ թաղուիլ, որուն կը կտա-
կէ 200 տուքաթ և իր սպասաւորին
250 տուքաթ. բայց յայտնի չէ թէ ին-
չո՞ւ Հայոց եկեղե ին չէ թաղուած
այլ մօտը Ս. Յուլիանոս Լատինաց ե-
կեղեցին գտաւ տապանի մը մէջ:

Իր ունեցած գոյքերը կը գտնուէ-
ին Պոլիս, Զմիւռնիս, Հոլանտս և Լի-
վուռնայ:

Մեռած է 1695 Յունիսար 1ին
չրգողութենէ:

50 Պարզաբանութեան գրէն նկարներ

Դու տրեւտեղձ ամ գոյից, կեանքով անուրբդ ի յանիտեից, իսկ մարդ իբրեւ Զաւիկ և բոյս գալարից, անդադր կենեզ ըն իմանի սարդից:

52 Պարզաբանութեան գրեկն նկարներ

Եւ ինչ ճեղքութեամբ յոռացան ինքեզ զայն քաղաքս, զի նեւաբ Զաւրց անտիկ խոցեցայ յայսմանց և որ վայրի ուր մնդ խոցեցայ:

54 Պարզաբանութեան գրեկն նկարներ

Չար մարդն ի յաշիր ճիւղն ունիտա վայրի, որ այսօր է գալար և վաղն զամարի, իսկ արդարեւ որք յորտան իտրն ամենի, Դոնգ են ըզ բարիս կենդանեցեբի ինքի:

53 Պարզաբանութեան գրեկն նկարներ

Պարզաբանութիւն Սաղմոսացի
(1687) սկիզբը հետեւեալ ոտանաւորը
գրած է:

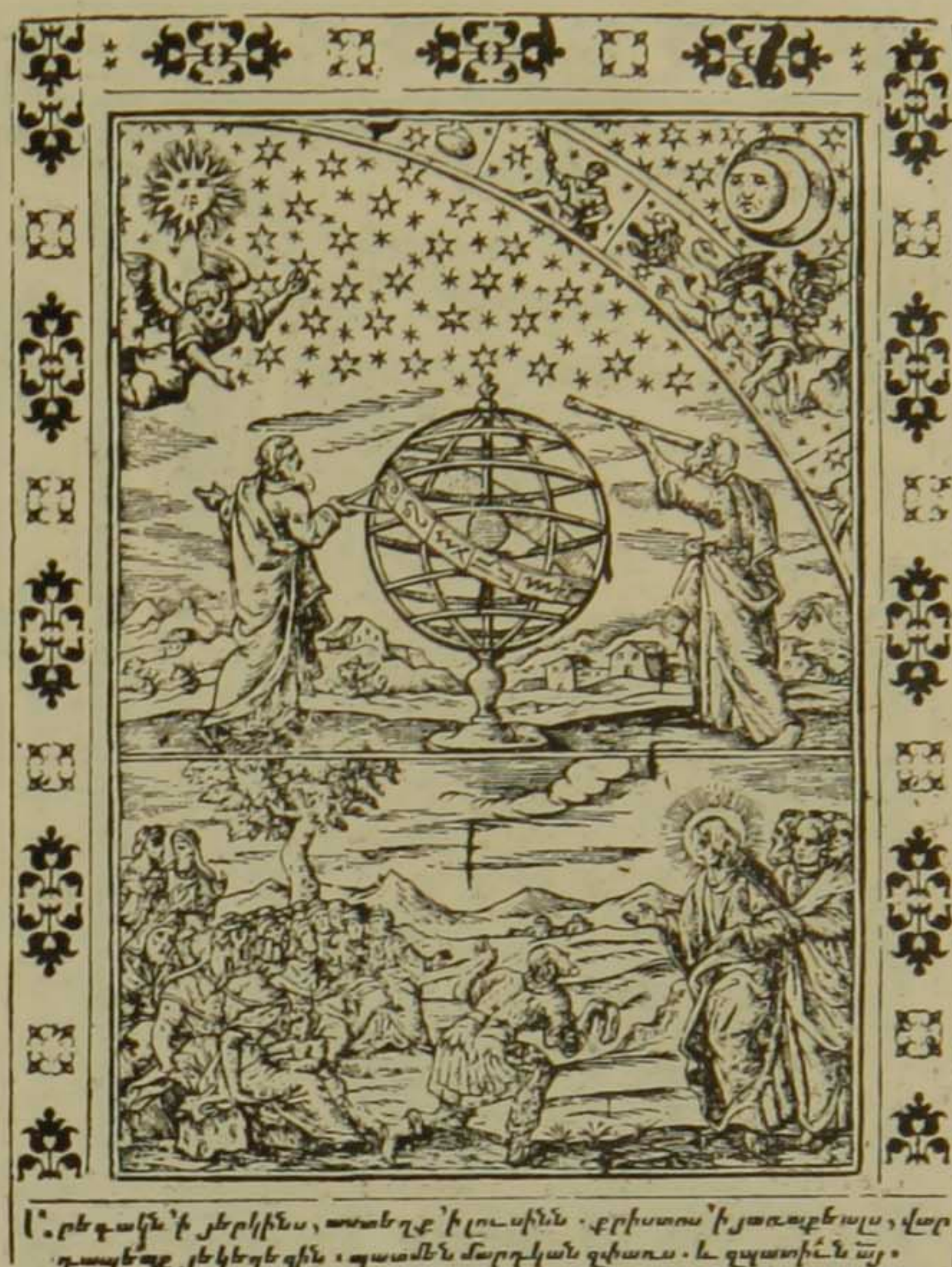
Եւ Նահապետ նուապս հոգի
Որ եմ որդի Գուլնազարի
Գեղջիւ բրնիկ Ագուլեցի
Զոսանաւորս շարադրեցի
Ի նախերգունս Սեկնչի
Բուն Սաղմոսին Մեծին Դաւթի
Զոր փափամամբ յոյժ խնդրեցի
Եւ օգնութեամբ Տեառնն գտի
Տեսանելով ի յալ լեզուի
Յօժարեցայ յայսրմ բանի...
Աշխատանոց Յովհաննիսի
Ասամայօլցի վարդապետի...
Բազում դրամբս վասնեցի
Ի նեղութեան ժամանակի
Մինչդեռ ըզսա սպազրեցի
Եւ ի վախճան իւր հասուցի:

55 Պարզաբանութեան գրէն նկարներ

Այն գրքին հետաքրքրական մէկ էջը կը կազմէ պատկեր մը որ կը հըրատարակենք. այդ պատկերը կը ներկայացնէ ժամանակին Պատրիարքը և կամ վարդապետ մը որ եկեղեցւոյ ամպիոնէն կը քորովէ ժողովուրդի՝ 1637ի Պատրիարքն է Կարապետ Կեսարացի կոչուած քահանայ մը, կամ պատրիարքն ու կամ թէ Յովհաննէս վարդապետն է «Պարզաբանութիւն Սաղմոսաց»ի այս պատկերին մէջ քորովողը, մեզի այդ պէտք չէ, որքան կարեւոր է այն ատենուան տարազները, մեր նախնայրերը գլուխին թաթոց կը կապէին և նիւպալե կը հագնէին, միայն թէ իրենց կապած թաթոցը սեւ էր, զանազաներու համար Քրիստոնեան իսրամէն:

Ժամանակը և տարրերը ներկայացնող պատկեր մըն է որով անշուշտ

56 Պարզաբանութեան գրէն նկարներ

մեր ընթերցողները պիտի հետաքրքրուին (տես թիւ 48):

Գալով Պարզաբանութեան ոճին մաս մը կը ներկայացնենք գրուածքէն, որուն մէջ ջանք մը կայ տշխարհաբար և գիւրհատկնալի լեզուով գրելու:

յսինքն, ոչ ոք չկայ որ յիշուի մէկ բարեգործութեան նշան մի ունենայ, եւ մէկ մարդ մի այլ չի՛ գտներ, որ Աստուծոյ կամքն կատարէ, կամ նորա օրինացն եւ պատիւանացն հնազանդիլ կամենայ:

Այսինքն, եւ ասաց թէ այդ ինչ պէս կուրութիւն է՝ որ այդչափ մարդիկ որ չարութիւն եւ անօրէնութիւն գործելոյ յետեւ են, ամենեւին չի՛ հանաչեն եւ չիմանան իւրեանց մոլորութիւն եւ պակասութիւնն:

57 Պարզաբանութեան գրեհն նկարներ

Այսինքն, զիմ ժողովուրդն եւ զիմ ծառայն կու հալածէին կու ըսպանանին եւ հաց ապուրի նման կուլ կուսային, եւ արհամարհելով զբանս մարգարեից ամենեւին չի՝ կամեցան իւրեանց աչքն բանալ եւ նանաչել զիմ որդին միածին յիսուս քրիստոս որ է աստուած նշմարիս, եւ օրհնել եւ գովաբանել զանուն նորա, այլ խորհեցան եւ ասացին ըստ դուկասու, սա է՝ ծառանգն, եկայք ըսպանցումք զսա:

Այսինքն, թողելով աստուծոյ երկիւղըն այնպէս տեղ վախեցան, որ ամենեւին ան եւ երկիւղ չկայր, իբր վախեցան ի կայսերէն հռոմայեցւոց, թէ չի՝ լինի թէ բարկանայ իւրեանն վերայ, վախեցան ի զօրացն հռոմայեցւոց թէ չի՝ գան իւրեանց երկրին եւ ազգին տիրապետեն, ըստ այնմ եթէ թողումք զնա այնպէս, ամենեւին հաւատան ի նա, եւ գայցեն հոռումք, եւ բառնայցեն

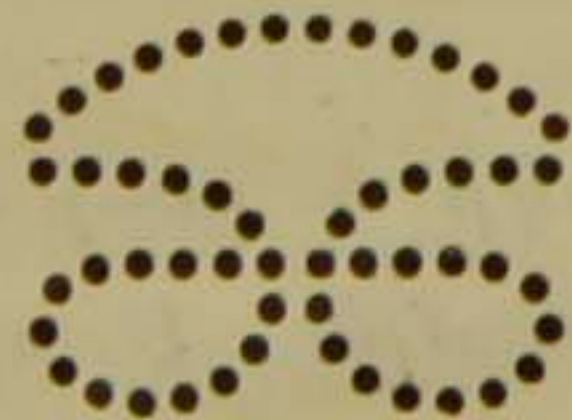
Լ'որդք եւ երկիւղէր աստուծոյն, եւ զօրացն հռոմայեցւոցն ինքնանէ ինքորեն զի գեղեւորագործք զիւրենք կոխասեն, եւ միշտ մշտնջենք ինքնանէն:

58 Պարզաբանութեան գրեհն նկարներ

զազգս մեր եւ զտեղի. եւ այսպէս իւրեա՞ց մոլորութեան միջումն կորան, զերէ աստուած փառասէր եւ մարդահանոյ մարդկանց ոսկոսանքն կու ցրուէ, իբր ուժն եւ կարողութիւն եւ հնարագործութիւն կու ոչնչացնէ եւ կսւ փշացրնէ:

Այսինքն, որ ամաչեն եւ ամօք լինին աշխարհիս վերայ, զերէ աստուած անարգեց արհամարհեց եւ նախասինք արար զիւրեանք ամեն ազգերի միջում:

Գուհնազարցի Նահապետ անջնջելի կը մնայ արամութեան մէջ իր մեկեհատութեամբը որ նպատաւն է տպաբան բռնաւորը եւ օգտակար գիրքեր հրատարակելով եւ առ այդ բաւական գումար մը ծախսելով:

Հ. ԱՐՍԷՆ Վ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

1790 — 1866

60 Հ. Ա. Բագրատունի
Լուսանկար Ապսուլլան Եղբարց Պօլիս

59 Հայր Արսեն Բագրատունի

Հ. Արսեն Բագրատունի ծնած է
սկիս 1790 Օգոստոս 21ին:

Ինք զաւակը բարեհամբու գեր-
տաանի մը 1801ին վենետիկ Միխ-
սրեանց վանքը կուգար իբր ուսու-
ղ, հազիւ 11 տարեկան հասակին
մէջ: Իր ուսանողական շրջանը շատ
սլոն եղաւ և արդէն 20 տարեկա-
քահանայացած էր, ունենալով
անց և գիտութեանց պաշար մը,

Հելլէն և Լատին գրականութեանց հետ:
Ձեռնարկելով ուսուցչական պաշա-
նին, միանգամայն ոյժ կուտար վանքի
թաարանին՝ գեղեցիկ թարգմանու-
թիւններով օժտելով Հայ լեզուն՝ ող-
րերգութեանց շարքով մը, որոնք յե-
տոյ տպագրուեցան:

Հայկական գրչագիրները ուսում-
նասիրելու համար Բարիզ կ'երթայ
ուր կը մնայ 7 ամիս, ուսումնասիրե-
լով 150է աւելի ձեռագրեր:

Բարիզէ վերադարձին Հոտմ կ'եր-

ուր կը գտնուէր հասել իր երէց եղ-
բայրը Յակոբոս վ. Չամչեան:

Միքայէլ՝ Կարապետ վ. Մարտի-
րոսեանէ ստացաւ իր մտաւորական
պաշարը: 1762 Մարտ 2ին ստացաւ
Արքահայր Ստեփաննոս, Մելքոնեանէ
վարդապետական գաւազանը և ՂԸԲ-
կուեցաւ Արեւելք, Հալէպէն մինչեւ
Պասրա: Չամչեան հրապարակաւ կը
քարոզէր Կարմեղականաց Լատին կրօ-
նաւորաց եկեղեցւոյն մէջ, Կաթողիկ ե-
կեղեցւոյ ջատագովականը ընելով ու-
րով շատերը դարձան Հռոմէական ե-
կեղեցւոյ գիրկը: Նոյն ժամանակներն
էր որ 4 հատոր գրքեր պատրաստեց
ընդդէմ Հայոց Յակոբ Պատրիարք Նալ-
եանի գրութեանց ուր կը խօսուէր կարգ
մը դաւանադրանական խնդրոց վրայ:

1773ին մեծ ժանտախտի տառն
երբ բոլոր քահանայները վախճանե-
ցան, ինք անոնց օգնութեան փութաց
մարդասիրաբար, սակայն Լեւոն անուն
մէկը Հռոմայ առջեւ ամբաստանեց
զինքը թէ ժանտախտի տառն թողած
է իր հօտը և քոչուած, ասոր վրայ
1775ին կանչուեցաւ Հռոմ ուր արդա-
րացաւ և ընտրուեցաւ վերակացու
նորընծաներու, պատրաստեց հին հայ-
կաբանութեան հետեողութեամբ Քերա-
կանութիւնը գրաբար լեզուին որ քա-
նի մը դարերէ ի վեր խանգարուած էր:
(այս քերականութիւնը ունեցաւ երեք
տպագրութիւն 1779, 1801 և 1831
թուականներուն):

Ապա կը ձեռնարկէ Հայոց պատ-
մութեան ի սկզբանէ մինչեւ 1780
թուականը, մանրամասն ծանօթու-
թիւններով, միջամուխ ըլլալով բոլոր
Հայ և Օտարազգի պատմագրոց գրու-
թիւններուն, թէեւ տեղ տեղ ժամանա-
կագրական սխալներ և աղաւաղում-
ներ ալ սպրդած են, սակայն, ինք հը-
մուտ ըլլալով Լատին լեզուին, Յունա-

րէնէ թարգմանուած պատմագիր՝ երբ
պրպտեց: Իր ջանքը եղած է միաբա-
նել՝ անմիաբան պատմագիրները և
ժամանակագիրները, անանկ որ Յով-
հաննէս իմաստասէր Օձնեցի որ մինչեւ
այն ատեն կաթողիկոսութեան հակառա-
կորդ կը նկատուէր, ինք գուշակած է
թէ հակառակորդ չէ ինչպէս որ վերջը
գտնուած ձեռագրէ մը հաստատուած
է: Այս պատճառաւ թշնամիներ ունե-
ցաւ իր դէմ որով շատ հարածանքե-
րաւ ենթարկուեցաւ: Իր դաստիարակ-
չական պաշտօնը աւարտելով ճամբոր-
դեց Գերմանիա և Աւստրիա և ժամա-
նակ մը մնաց Հայոց քաղաքը վարա-
տին ամբողջին մէջ և ապա 1790ին
Դանսիլուանիոյ Եղիաթէթուպուսոյ
վանքը ղրկուեցաւ իբր այցելու հովիւ:
Երկրորդ տարին նորէն վերադարձաւ
վենետիկ ուր ձեռնարկեց գրել Մեկ-
նութիւն Սողմոսոց Դաւթի, այլ և այլ
մեկնութեան երէ օգտուելով (12 հատոր
տպեալ 1815):

Պոլսոյ մէջ երկար տարիներ մնաց
և վախճանեցաւ 1823 Նոյ. 30ին. թա-
ղուեցաւ Բերայի Հին գերեզմանատունը:

Ֆրանսական բազմահատոր յատուկ
անուանց բառարանի մէջ տպեալ ի
Բարիզ, կայ իր կենսագրականը, այդ
տեղ գրուած է թէ նոյն կենսագրա-
կանը հաւաքուած է Գաղղիոյ Ասիա-
կան ընկե ութեան Օրագրութեան 4րդ.
տարւոյ տետրակէն:

Իր հեղինակութիւններն Պատմու-
թիւն Հայոց 3 հատոր, — Խրախճան
պատմութիւն Հայոց — Քերականու-
թիւն Հայերէն — Մեկնութիւն Սող-
մոսոց (12 հատոր) — Նուագարան
Օրհնութեանց — Սեղան խնկոց —
Պատկեր Տօնի Ս. Աստուածածնի —
Հրահանգ Եօթնեկի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆ

6244
41

Յիշատակարանի յաջորդ 8 — 9 միացեալ պրակները պիտի կտրւեն

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ԱԼՊՈՄ ՄԸ

որ պիտի հրատարակուի ի յարգանս

ՊԷՋՃԵԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱՅԻ

Պետական Մեծ Հայուն եւ Պօլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի Հիմնադրին

մահուան հարիւրամեակին առթիւ (1834 — 1933) Յունւար 15:

Սոյն Յիշատակարան Ալպօմը պիտի պարունակէ 50 ի մօտ նկարներ
Նշանաւոր Ազգայիններու (1500 — 1860) Ամիրայական Շրջանէն
մինչեւ Ազգ. Սահմանադրութեան Հիմնադրութիւնը:

Յիշատակարանի Ալպօմը լոյս կը տեսնէ 1933 Յունւար 15 կիրակի օր:
Նոյն օրը՝ Հարիւրամեայ Յորեւեանին առթիւ Հայ Գեղ. Միութեան
Սրահին մէջ ժամը 5 ին (կ. ե.) տեղի կ'ունենայ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԵՍ ՄԸ

Ուր բանախօսութիւններ պիտի ըլլան պանծացնող Պէշեանի գոր-
ծունէութիւնը և ուր պիտի ցուցադրուին նաեւ

ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԵԼԻ ԵՒ ԱԶՔԱՌՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ, ՊԷՋՃԵԱՆ
ԱՄԻՐԱՅԻ ԳՈՐԾԱԾԱԾ ՏՕՆԱՅՈՅՅԸ և ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ ՄԸ ևլն.

Աբրահամեան Եղբայրները պիտի նուազեն:

Պիտի բանախօսէ «Արև»ի խմբագրապետ Տ. Յ. ՊՈՂՈՍԵԱՆ:

«Յիշատակարան Ալպօմ»ը լոյս կը տեսնէ գեղարուեստական շքեղ տպագրու-
թեամբ լաւագոյն թուղթով: ԿՐ. ՎԱՃԱՌՈՒԻ ՆՈՅՆ ՕՐԸ 5 Ե. Դ.Ի:
Իսկ «Յիշատակարան»ի 10րդ. պրակը պիտի հրատարակուի 1933 Յունւարի
վերջը և պիտի պարունակէ ՊԷՋՃԵԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱՅԻ
ընդարձակ կենսագրութիւնը Բազմաթիւ նկարներով:

ՄԵՐ ՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ

ՓԱՐԻՋ	Տ. Միսաք Նուպարեան	Տ. Նուպար Գեորգեան
ՊԷՅՐՈՒԹ	Տ. Տիգրան Զաւէն	Մէքր Յակոբ Ա. Հանքեան
ԳԱՀԻՐԷ	Տիկ. Վ. Տրենց Մարգարեան	Տ. Ա. Ժամկոչեան
	Տ. Ասեփան Եսայեան	Տ. Երուանդ Գազազեան
	Տ. Հրանդ Եկաւեան	Տ. Սահակ Անսօնեան
	Տ. Հայկ Ճերահեան	Տրք. Թորգոմ Նապիպ Եղբար
	Տ. Սահակ Դերձակեան	ԳՈՒՄԱՐ 3100 Ե. Դ.

Բացուած է «Յիշատակարան Մատենաւար»ի Բ. Հատորի բաժանորդագրութիւնը:
10 պրակի բաժնեգինն է 20 Ե. Դ. և Արատասահման 30 ֆր., Ամերիկա
1.50 տօրար: Առաջին Հատորը պիտի վաճառուի 30 Ե. Դ.

Հասցէ՝ VAHAN ZARTARIAN, LIBRAIRE-EDITEUR

18, Rue Tewfik — LE CAIRE (Egypte)

Imprimerie AGOP PAPAIZIAN - 3, Midan Suarès, Le Caire (Egypte)

